СЕРІЯ «Психологія»

УДК : 159. 942

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10\(16\)-353-362](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10(16)-353-362)

Бабчук Олена Григоріївна кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», вул. Композитора Ніщинського,1, м. Одеса, 65020, тел: (048) 753-07-61, e-mail: FDPP@pdpu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-5712-909X>

Сазонова Ніна Віталіївна магістрантка факультету дошкільної педагогіки та психології, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», вул. Композитора Ніщинського, 1, м. Одеса, 65020, тел: (048) 753-07-61, e-mail: FDPP@pdpu.edu.ua

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЕМОЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Анотація. У даній статті викладено теоретико-емпіричні результати дослідження емоційної стабільності. Незважаючи на близькість або навіть збіг методологічних позицій і наукових установок дослідників емоційної стабільності, між ними існує певна розбіжність у підходах до її вивчення: одні вивчають емоційну стабільність, розуміючи її як цілісну властивість особистості, інші, підкреслюючи специфіку емоційної стабільності, звертають увагу на вивчення емоційної регуляції поведінки в залежності від сили, ознаки, лабільності і змісту емоцій, інші вважають, що вона являє собою здатність долати надмірне емоційне збудження при виконанні складної діяльності, тим самим мимоволі орієнтуючись на вивчення вольового самоврядування. Актуальне значення має вивчення природи, шляхів і засобів збереження емоційної стабільності особистості. Для вивчення психологічних особливостей осіб з різним рівнем емоційної стабільності було застосовано психодіагностичні методики: «Шкала емоційна стабільність» (Г. Айзенк); «Фрайбургський особистісний опитувальник» (FPI) (В. Фаренберг, Х. Зарг і Р. Гампел). Вибірку дослідження склали 54 особи – студенти факультету дошкільної педагогіки та психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». За допомогою проведеного кореляційного аналізу встановлено наявність значущих додатніх на від’ємних взаємозв’язків між показниками емоційної стабільності та факторами особистості за методикою FPI. Отримані зв’язки свідчать про наявність таких характеристик, як: роздратованість, сором’язливість, емоційну лабільність. За допомогою методу

«асів» були виділені досліджувані з певними проявами емоційної стабільності, а саме: групи осіб з високим та низьким загальним рівнем емоційної стабільності. На наступному етапі дослідження ми вирішуємо завдання вивчення факторної структури особистості у осіб із різними рівнями емоційної стабільності. Це дає можливість скласти психологічну характеристику особистості в залежності від її емоційної стабільності.

Ключові слова: емоційна стабільність, рівні емоційної стабільності, психологічні особливості.

Babchuk Olena Hryhoriivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Family and Special Pedagogy and Psychology, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University after K.D. Ushynsky», Composer Nishchinsky St., 1, Odessa, 65020, tel: (048) 753-07-61, e-mail: FDPP@pdpu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-5712-909X>

Sazonova Nina Vitaliyivna Master's student of the Faculty of Preschool Pedagogy and Psychology, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University after K.D. Ushynsky», Composer Nishchinsky St., 1, Odessa, 65020, tel: (048) 753-07-61, e-mail: FDPP@pdpu.edu.ua

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PERSONS WITH DIFFERENT LEVELS OF EMOTIONAL STABILITY

Abstract. This article presents the theoretical and empirical results of the study of emotional stability. Despite the proximity or even coincidence of methodological positions and scientific attitudes of researchers of emotional stability, there is a certain difference in approaches to its study: some study emotional stability, understanding it as a holistic property of personality, others, emphasizing the specifics of emotional stability, pay attention to the study of emotional regulation of behavior depending on the strength, characteristics, lability and content of emotions, others believe that it is the ability to overcome excessive emotional arousal when performing complex activities, thereby involuntarily focusing on the study of volitional self-government. The study of the nature, ways and means of preserving the emotional stability of the individual is of great importance. To study the psychological characteristics of people with different levels of emotional stability, psychodiagnostic techniques were used: «Scale of emotional stability» (G. Eysenck); «Freiburg Personal Questionnaire» (FPI) (W. Fahrenberg, H. Zarg and R. Gampel). The sample consisted of 54 people - students of the Faculty of Preschool Pedagogy and Psychology of the State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky». The correlation analysis revealed the presence of significant positive and negative relationships between indicators of emotional stability and personality factors according to the FPI method. The obtained connections testify to the presence of such

characteristics as: irritability, shyness, emotional lability. Using the method of "aces" were studied subjects with certain manifestations of emotional stability, namely: groups of people with high and low overall level of emotional stability. At the next stage of the study, we solve the problem of studying the factor structure of personality in people with different levels of emotional stability. This makes it possible to make a psychological description of the individual depending on its emotional stability.

Keywords: emotional stability, levels of emotional stability, psychological features.

Постановка проблеми. Умови сучасного світу і високого темпу соціально-політичного життя сприяють підвищенню рівня психоемоційного напруження у людини. Психологічні проблеми сучасного суспільства виражаються в зростанні емоційних розладів в західних культурах, який стає воістину соціальним лихом. Підвищення стрессогенності навколишнього середовища у вигляді потужних потоків інформації, терористичних загроз, природних катаклізмів в поєднанні з ідеологією культу успіху і досягнень пред'являють жорсткі вимоги до життєстійкості і ресурсів сучасної людини. З боку суспільства і держави йде запит на «витримування» і стійкість до психічних навантажень, тоді як суб'єктивне благополуччя людини, якість його життя, наявність в ній радості і інших позитивних емоцій залишається за межами уваги громадських і державних структур. З цим пов'язаний інтерес психологів до вивчення емоційної стабільності людини щодо різних впливів зовнішнього середовища.

Проблема вивчення емоційної стабільності відзначається неабиякою актуальністю, адже на сьогодні у сучасній психологічній науці не існує єдиного підходу та однозначного визначення цього поняття. Упорядкування теоретичних положень з означеної проблеми дасть змогу виділити різноманітні варіанти інтерпретації щодо розуміння природи та механізмів емоційної стійкості особистості. Найчастіше говорячи про емоційну стабільність, йдеться про рівень внутрішніх переживань, який визначається інтенсивністю, гнучкістю, лабільністю, змістовністю емоційних процесів людини. Критичний аналіз значної кількості наукових робіт теоретичного і емпіричного характеру свідчить про велике різноманіття визначень та тлумачень поняття «емоційна стабільність».

Розвиток психологічних уявлень про природу емоційної стабільності залежить від адекватного застосування у конкретних дослідженнях загальної та спеціальної методології, встановлення зв'язків та відношень між поняттями емоційної стійкості, емоційності, психічної готовності, надійності та стресостійкості. У циклі психологічних досліджень, що присвячені вивченню емоційної стабільності особистості на сьогоднішній день існує значний пласт напрацювань, які стосуються головним чином аналізу емоціогенних умов роботи фахівця.

Різнобічне вивчення природи людської емоційності дає змогу стверджувати, що сучасна наука розглядає явище емоційної стабільності в двох основних

аспектах – психологічному і психофізіологічному. Психофізіологи за основу беруть фізіологічні чинники як базові при формуванні емоційної стабільності, вважаючи її біологічно детермінованою властивістю людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Категоріальна схожість емоційної стабільності з емоційною стійкістю посприяло опрацюванню масиву сучасних досліджень присвячених вивченню даної проблеми в різних професійних напрямках і областях. Емоційність у структурі професійних властивостей особистості проаналізувала О. Саннікова; форми відображеної оцінки емоційної стійкості та емоційної розумності людини представили І. Аршава, Е. Носенко; вплив образотворчої сфери на формування емоційної стійкості підлітка дослідив Д. Іванов. Дослідники М. Дьяченко, П. Зільберман, В. Писаренко, В. Пономаренко, О. Сіротіна вважають що емоційна стабільність, будучи складним психічним утворенням, визначається як інтегративна властивість особистості.

Мета статті – дослідження психологічних особливостей осіб з різним рівнем емоційності стабільності.

Виклад основного матеріалу. З точки зору психоаналітичної концепції З. Фрейда, рушійною силою людської поведінки є надлишок енергії, що керується емоціями, так зване «несвідоме» (лібідо). Дослідник зауважує, що емоції та афекти є єдиною спонукальною силою психічного життя особистості, слугують інтрапсихічними факторами, що пробуджують в людині бажання та фантазії. Він виокремлює характерну особливість емоцій: вони не можуть лишати індивіда байдужим, оскільки викликають складну реакцію свідомості з опрацювання, пояснення, примирення чи витіснення [9]. Такі науковці, як Г. Айзенк, І. Аршава, Е. Носенко, В. Небиліцин та ін., стверджують, що емоційна стабільність залежить від процесів збудження і гальмування нервової системи, тобто від її властивостей. А. Маклаков, керуючись тим, що емоційна стійкість залежить від типу півкулевої організації мозку та мобільності нервових імпульсів і процесів, зауважив що емоції безпосередньо пов'язані з регуляцією діяльності людини, оскільки багато емоційних станів залишають відбиток на людській поведінці, її характері тощо. Впливаючи на діяльність стенично або астенично, вони чинять стимулюючий чи пригнічуючий афект і є механізмом регуляції особистості та її функціонального стану [7].

При вивченні емоційної стійкості Л. Аболін відзначив, що в основі відмінностей рівнів емоційної стабільності особистості покладено різноманітність функціонування систем саморегуляції під час напруженої й водночас продуктивної діяльності. При цьому, емоції виконують самостійні функції, а процес саморегуляції зумовлюється емоційним досвідом. Дослідник зауважив, що емоційна стійкість має певну системність, впливає на успішність діяльності та проявляється в єдності емоційних, вольових інтелектуальних та інших відносин [1].

Є. Ільїн визначення емоційної стабільності пов'язує зі стійкістю настрою, при цьому настрої окреслює як стійкий, не яскраво виражений емоційний стан

людини [6]. Безпосередньо з рівнем емоційної стабільності пов'язаний рівень прояву і вираження емоційних переживань, та ставлення людини до конкретних зовнішніх чи внутрішніх подразників, які виникають у процесі життєдіяльності. Недостатня саморегуляція психічних процесів продукує різні деструктивні психологічні прояви: агресію, депресію, страх, тривожність, які дестабілізують особистість. Відбувається сприйняття, «переживання» й усвідомлювання ситуації, що склалася, і відповідно до цього формування певних емоційних станів. Емоційні стани безпосередньо також пов'язують з адаптованістю чи дезадаптованістю особистості, вважаючи, що вони відіграють незамінну роль у регуляції поведінки людини, її внутрішньому житті і системі міжособистісних відносин.

На думку О. Чебикіна та Н. Кримова емоційна стабільність відображає збалансованість і тривалість функціонування різних сооблиностей психіки, що забезпечують успішність діяльності людини в тих чи інших умовах. У своєму дослідженні, автори показують, що емоційна стабільність проявляється стійкими відносинами індивіда до конкретних зовнішнім і внутрішнім подразників, що виникають у діяльності та спілкуванні. А саморегуляція психічних станів є провідним чинником емоційної стабільності людини. Крім того, наявність емоційної стабільності пов'язано з оптимальним рівнем прояву емоційних властивостей особистості [10].

Б. Варданян визначає емоційну стійкість як властивість особистості, що забезпечує гармонійне відношення між всіма компонентами діяльності у емоціогенній ситуації і яка тим самим сприяє її успішному виконанню [4]. Розуміючи під емоційною нестійкістю інтегративну властивість особистості, що відображає схильність людини до порушення емоційної рівноваги, Л. Баданіна називає її ознаки – фрустрованість, підвищену тривожність, нейротизм, різного роду страхи. Зіставивши думки різних науковців, П. Зільберман визначає емоційну стійкість як «інтегративну властивість особистості, що характеризується такою взаємодією емоційних, вольових, інтелектуальних і мотиваційних компонентів психічної діяльності індивідуума, яка забезпечує оптимальне успішне досягнення мети діяльності у складній емотивній ситуації» [5, С. 152]. Розглядаючи емоційну стійкість як адаптацію до емоційно значимої ситуації, вчений виділяє дві її стадії: а) перша – стадія емоційної реактивності. Для неї характерні вегетативні зрушення, що виникають в організмі під емоціогенним впливом; б) друга – стадія емоційної адаптації до вегетативних зрушень, суть якої полягає у пригніченні виниклих вегетативних зрушень, а також саморегуляції, спрямованій на збереження доцільної поведінки. Але саморегуляція належить до вольових процесів, через що стає незрозуміло, чи є емоційна стійкість складовою вольових властивостей особистості, чи вона належить до емоційних якостей [5].

Дослідження було проведене на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені

К.Д. Ушинського». Вибірку дослідження склали 54 особи – студенти факультету дошкільної педагогіки та психології. У комплекс методів і психодіагностичних методик увійшли: Методика «Шкала емоційна стабільність» (Г. Айзенк); «Фрайбургський особистісний опитувальник» (FPI) (В. Фаренберг, Х. Зарг і Р. Гампел).

Наступним кроком нашого дослідження було проведення кореляційного аналізу між показниками емоційної стабільності і факторами особистості за методикою FPI, який дозволив описати отримані значущі зв'язки.

Таблиця 1.

Значимі коефіцієнти кореляції між показниками емоційної стабільності та факторами особистості FPI

Показники	Показники емоційної стабільності	
	ЕС	Щ
III	327**	-257*
IV	249*	
V	-261*	
VI	-243*	-254*
VIII	307*	
XI	260*	
XII	-354**	

Примітки тут і надалі: 1) позначення ** – значущість зв'язку на рівні $p \leq 0.01$; * – $p \leq 0.05$; 2) умовні скорочення: фактори особистості FPI: III – депресивність, IV – роздратованість, V – товарищівість, VI – врівноваженість, VIII – сором'язливість, XI – емоційна лабільність, XII – маскуліність–фемінність.

Так, показник емоційної стабільності ЕС на 1% рівні додатньо пов'язаний з показником III (репресивність), та відємний зв'язок простежується з показником XII (маскуліність – фемінність); на 5% рівні цей показник додатньо пов'язаний з показниками IV (роздратованість), VIII (сором'язливість), XI (емоційна лабільність), а відємний зв'язок простежується з показниками V (товарищівість), VI (врівноваженість).

Показник емоційної стабільності Щ (щирість) відємно пов'язаний з показниками III (репресивність), VI (врівноваженість) на 5% рівні.

У нашій роботі метод якісного аналізу проводився у декілька етапів. На першому – за допомогою методу «асів» [8] були виділені досліджувані з певними проявами емоційної стабільності. Рівень вираженості емоційної стабільності визначався таким чином. По-перше, «сирі» бали, що отримані за шкалами методики, були перетворені на проценти. Діапазон від 0 до 25 вважався діапазоном невиражених значень показника що відповідає низькому рівню емоційної стабільності; від 25 до 50 – діапазоном слабо виражених значень

(низьких); від 50 до 75 – діапазоном достатньо виражених значень; від 75 до 100 – діапазоном яскраво виражених значень показників емоційної стабільності. Отже, особи з загальним показником емоційної стабільності в діапазоні 0-25 перцентилів утворили групу з низьким рівнем емоційної стабільності ЕС– (n=9), особи із загальним показником, значення якого розташовані в діапазоні 75-100 перцентилів склали групу з високим рівнем емоційної стабільності ЕС+ (n=5).

На цьому етапі дослідження ми вирішуємо завдання вивчення факторної структури особистості у осіб із різним рівнем емоційної стабільності. Це дає можливість скласти психологічну характеристику особистості в залежності від її емоційної стабільності.

На рис. 1 представлені профілі факторів особистості за методикою FPI осіб з високим та низьким рівнем емоційної стабільності

Рис. 1. Профілі факторів особистості за методикою FPI осіб з високим та низьким рівнем емоційної стабільності

Візуальний аналіз профілю свідчить про те, що для осіб з високим рівнем емоційної стабільності ЕС+ характерні багатство і яскравість емоційних проявів, природність і невимушеність поведінки, готовність до співпраці, чуйне, уважне ставлення до людей, доброта і м'якосердя. Такі особи товариські, мають багато близьких друзів, а в дружбу дбайливі, чуйні, теплі у відносинах, завжди виявляють жваву участь у долі своїх товаришів, знають про їхні переживання,

радощі і турботи. Самі переживають і радіють разом з ними, активно допомагають ближнім, приймають гарячу участь в їх особистому житті. Вони мають широке коло друзів, знайомих, легко сходяться з людьми. До них тягнуться, в їхньому товаристві все відчують себе затишно і спокійно. Самі вони краще себе почувають на людях, на самоті нудьгують, шукають суспільства, охоче беруть участь у всіх групових заходах, люблять працювати і відпочивати в колективі (V+).

Даним особам притаманна відсутність внутрішньої напруженості, свободу від конфліктів, задоволеності собою і своїми успіхами, готовність слідувати нормам і вимогам (VI+). Вони малоактивні, скуті, боязкі, м'які, задовольняються вже доступним і наявним. У діяльності їм не вистачає наполегливості і завзятості, особливо в досягненні суто особистих цілей. Вони покірні, поступливі, надмірно легко погоджуються з владою і авторитетом, завжди готові вислухати і прийняти раду відбільш старшого або досвідченого особи, власна активність діяльності у них недостатня (VII-); не переносять грубих слів, грубих людей і грубої роботи. Реальне життя легко ранить їх. Вони м'які, жіночні, занурені в фантазії, вірші і музику. Хоча в поведінці вони чемні, ввічливі і делікатні, намагаються не завдавати іншим людям незручностей, особливою любов'ю колективу (XI+).

У них широкі різноманітні, слабо диференційовані інтереси, розвинена уява, тяга до фантазування і естетичним занять. Вони проявляють зацікавленість в філософських, морально-етичних і світоглядних проблемах і часом демонструють надмірну заклопотаність особистими проблемами, схильність до самоаналізу і самокритики. У них підвищений інтерес до людей і до нюансів міжособистісних відносин, їм доступно розуміння рушійних сил людської поведінки. У поведінці їм не вистачає сміливості, рішучості та наполегливості. Вони уникають суперництва, легко поступаються, приймають допомогу і підтримку. Вони здатні точно відчувати інших людей, вміють емоційно висловлювати свої думки, зацікавлювати інших людей своїми проблемами, м'яко, без натиску, схилити їх на свій бік (XII-).

Особи з низьким рівнем емоційної стабільності ЕС- відрізняються багатством, гнучкістю, невимушеністю в міжособистісних відносинах, упевненістю в своїх силах, успішністю у виконанні різних видів діяльності, що вимагають активності, ентузіазму і рішучості. Однак відсутність скутості і брак контролю над своїми імпульсами можуть привести до невиконання обіцянок, непослідовності, безпечності, що приводить до втрати довіри і образам з боку друзів (III-).

Вони схильні до непостійності, ухиляються від виконання своїх обов'язків, ігнорують загальновизнані правила, не докладають зусиль до дотримання суспільних вимог і культурних норм, зневажливо ставляться до моральних цінностей, заради власної вигоди здатні на нечесність і брехню. Гостро переживаючи свій неуспіх, можуть демонструвати ворожість по відношенню до оточуючих особам. Конфліктна поведінка як правило є найбільш часто

обирається формою захисту від травмуючих особистість переживань. Риси демонстративності можуть поєднуватися зі прагнення до відходу з кола широких соціальних контактів (IV+). Також ці особи мають велику соціальну спритність, володіють живою мовою, високою активністю, вміло оцінюють взаємини в колективі і вміють використовувати інших людей для досягнення своїх власних цілей (X+). Вони надають великого значення соціальному успіху, усіма способами домагаються суспільного визнання своїх особистих заслуг, ніж можуть викликати невдоволення з боку тих людей, з якими їм доводиться мати справу.

Висновки. Упорядкування теоретичних положень з означеної проблеми дало змогу виділити різноманітні варіанти інтерпретації щодо розуміння природи та механізмів емоційної стабільності особистості. За результатами кореляційного аналізу встановлено наявність значущих додатніх на від'ємних взаємозв'язків між показниками, що вивчаються. Надано психологічні характеристики особам з високим та низьким рівнем емоційної стабільності.

Література:

1. Аболин Л. М. Эмоциональная устойчивость и пути ее повышения. *Вопросы психологии*. 1989. № 4. С. 141–149.
2. Айзенк Г., Айзенк М. Исследования человеческой психики. М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. 480 с.
3. Аршава І. Ф. Носенко Е. Л. Аспекти імпліцитної діагностики емоційної стійкості людини: монографія: Д. Вид-во ДНУ, 2008. 468 с.
4. Варданян Б. Х. Механизм регуляции эмоциональной устойчивости: категории, принципы и методы психологи. *Психические процессы: тезисы научных сообщений*. М.: Изд-во «Наука», 1983. С. 542–543.
5. Зильберман П. Б. Эмоциональная устойчивость оператора. *Очерки психологии труда* / [Под ред. Е. А. Милеряна]. М.: Наука, 1974. С.138–173.
6. Ильин Е. П. Эмоции и чувства СПб.: Питер, 2001. 849 с.
7. Маклаков А. Г. Общая психология: [учебник для вузов]. СПб.: Питер, 2008. 583 с.
8. Санникова О. П. Эмоциональность в структуре личности. Одесса: Хорс, 1995. 334 с.
9. Фрейд З. Основные психологические теории в психоанализе: Очерк истории психоанализа. СПб.: Алетейя, 1998. 251 с.
10. Чебикин О.Я., Кримова Н.О. Вплив комп'ютерної діяльності на емоційну сферу студентів: монографія. Одеса: Вид-во ТОВ «Лерадрук». 2016. 190 с.

References:

1. Abolin, L. M. (1989). Jemocional'naja ustojchivost' i puti ee povyshenija [Emotional stability and ways to improve it]. *Voprosy psihologii- Questions of Psychology*, 4, 141–149 [in Russian].
2. Ajzenk, G., Ajzenk, M. (2001). *Issledovanija chelovecheskoj psihiki [Studies of the human psyche]*. Moscow: Izd-vo JeKSMO-Press [in Russian].
3. Arshava, I. F. Nosenko, E. L. (2008). *Aspekti implicitnoї diagnostiki emocijnoї stijkosti ljudini [Aspects of the empirical diagnostics of the emotional stiffness of the people]*. Dnipro. Vid-vo DNU [in Ukrainian].
4. Vardanyan, B. H. (1983). *Mehanizm reguljacii jemocional'noj ustojchivosti: kategorii, principy i metody psihologi. Psichicheskie processy: tezisy nauchnyh soobshhenij [The mechanism of*

regulation of emotional stability: categories, principles and methods of psychology. *Mental processes: theses of scientific communications*]. Moscow: Izd-vo «Nauka» [in Russian].

5. Zil'berman, P. B. (1974). *Jemocional'naja ustojchivost' operatora. Ocherki psihologii truda* [Emotional stability of an operator. Essays on the Psychology of Labor]. Moscow: Nauka [in Russian].

6. Il'in, E. P. (2001). *Jemocii i chuvstva* [Emotions and Feelings]. SPb.: Piter [in Russian].

7. Maklakov, A. G. (2008). *Obshhaja psihologija* [General psychology]. SPb.: Piter [in Russian].

8. Sannikova, O. P. (1995). *Jemocional'nost' v strukture lichnosti* [Emotionality in the structure of personality]. Odessa: Hors [in Ukrainian].

9. Frejd, Z. (1998). *Osnovnye psihologicheskie teorii v psihoanalize: Ocherk istorii psihoanaliza* [Basic psychological theories in psychoanalysis: Essay on the history of psychoanalysis]. SPb.: Aletejja [in Russian].

10. Chebikin, O.Ja., Krimova, N.O. (2016). *Vpliv komp'juternoï dijāl'nosti na emocijnu sferu studentiv* [Influencing of Computer Diligence on the Emotional Sphere of Students]. Odesa: Vid-vo TOV «Leradruk» [in Ukrainian].